

בג"צ

בבית המשפט העליון
 היושב לדין כבית משפט גבוה לצדק

העותרת: עמותת "תנו לחיות לחיות" מס' עמותה 2-683-017-58
 ע"י ב"כ עו"ד קובי סודרי
 מרח' אבן גבירול 192 ג' תל אביב 62032
 טל. 03-5445752 פקס 03-5445753 נייד 052-3891666

נגד

המשיבים: 1. המינהלה לסיוע למתיישבי חבל עזה וצפון השומרון וליישום תכנית ההתנתקות במשרד
 ראש הממשלה

2. מנהל השירותים הוטרינריים במשרד החקלאות

עתירה דחופה למתן צו על תנאי

בית המשפט הנכבד, מתבקש בזאת, ליתן צו על תנאי נגד המשיבים, המורה להם לבא וליתן טעם, על שום מה לא יפעלו במהלך תוכנית ההתנתקות, לפינויים של כל בעלי החיים, מתוך הישובים הישראליים המיועדים לפינוי במקביל לפינויים של מתיישביהם. ואלה נימוקי העתירה:

הרקע העובדתי

1. העותרת הינה "ארגון למען בעלי חיים" כהגדרתו בסעיף 1 לחוק צער בעלי חיים ומתוקף הגדרתה ככזו היא קוננת לעצמה זכות עמידה בבג"צ בשמם של בעלי חיים נפגעים.
2. המשיבה 1 היא הגוף האחראי על ביצועו של חוק יישום ההתנתקות, התשס"ה-2005 (להלן: חוק ההתנתקות), כמפורט בסעיף 4 לאותו חוק.
3. המשיב 2, הוא מי שאחראי על ביצועם של עיקר החוקים הנוגעים לבעלי חיים ובכלל זה, חוק צער בעלי חיים (הגנה על בעלי חיים), התשנ"ד-1994 ומי שאחראי, לשיטת המשיבה 1, על יישום הסעד המבוקש בעתירה זו.

4. כידוע, החל ביום 15.8.05, צפויה לצאת אל הפועל "תכנית ההתנתקות", היא התוכנית הנוגעת לפינויים של הישובים הישראליים ברצועת עזה ובצפון השומרון מכל מתישביהם ומכל מטלטליהם, בין הפרטיים, בין הציבוריים ולאחר מכן- הריסת כל המבנים עד עפר. היקפה של התוכנית מפורט כדבעי בחוק ההתנתקות ובפסה"ד בבג"ץ 1661/05 המועצה האזורית חוף עזה ואח' נ' כנסת ישראל ואח' (להלן: בג"ץ 1661/05).

5. דא עקא, שחוק ההתנתקות אינו עונה, בכל הנוגע לגורלה של אוכלוסיית בעלי החיים שהתפתחה באותם ישובים לאורך 30 שנות ההתיישבות וכוללת בעלי חיים "יצרניים" (בקר, צאן ועופות); בעלי חיים "עובדים" (בהמות משא למיניהן); חיות מחמד פרטיות (כלבים וחתולים בעיקר) וחיות הפקר (גם כאן כלבים וחתולים בעיקר). בעלי חיים אלה, היוו חלק בלתי נפרד מהמרקם האנושי של אותן התיישבויות ולמעשה כל מחייתם באה להם מאותם מתישבים. עתה, עם הסתלקותם של המתישבים ובהעדר מקורות תזונה חלופיים, צפויים כל אותם בעלי חיים לגווע ביסורי רעב וצמא. טענה תיאורטית זו, קיבלה מלבוש מעשי, עם תחילת עזיבתם מרצון, של מתישבים, בעיקר מישובי צפון השומרון, עוד בטרם תחילת ההתנתקות והשאתם, מאחור, של בעלי החיים "המקומיים" שהחלו לסבול מרעב וצמא.

6. בעקבות כך, פנתה העותרת ביום 17.5.05, אל כבוד ראש הממשלה בעניין הצורך בפינויים של בעלי החיים כולם, יחד עם המתישבים והיא נענתה על ידי העוזרת למנכ"ל המשרד ביום 24.7.05, כדלקמן (נספח א' לעתירה):

"במסגרת ההיערכות לפינוי האזרחים, נדרשו המשפחות המחזיקות בחיות מחמד לפנות בעצמן.

יחד עם זאת, מנהלת סל"ע, באמצעות משרד הבטחון, נערכה לפינוי מסודר של חיות מחמד אשר ימצאו בכתים או בתצרות.

יש לפנות למר עמי חמצני, המשנה לראש מנהלת סל"ע, בעניין זה."

7. העותרת פנתה, בהתאם, למשנה לראש מנהלת סל"ע והופנתה ממשרדו, אל המשיב 2, כמי שבידו מצוי המנדט לטיפול בסוגיה. מכאן ואילך, החלו שיחות והתכתבויות עם הגורמים השונים אצל המשיב 2 שבשיאם, נערך מפגש רב משתתפים ביום 11.8.05, שממנו התברר, כי על אף הרצון הטוב הקיים אצל הגורמים הממונים לטפל בפינוי בעלי החיים, הנה אין ברשותם שום תקציב לביצוע הפינוי ויותר מכך, לא נעשתה אצלם שום עבודת הכנה מוקדמת באשר להיקף אוכלוסית בעלי החיים המצריכה פינוי, דרכי הפינוי, אמצעי הפינוי והמקומות שאליהם יועברו בעלי החיים המפונים. יתרה מזאת, גורמי הממשל אף ביקשו את עזרת ארגוני בעלי החיים השונים ובהם העותרת, בהפעלת לחץ ציבורי על הממשלה ובהקצאת משאבים לטובת פינוי בעלי החיים.

8. בנסיבות אלה, לא נותר לעותרת, אלא לפנות לבית המשפט זה בעתירה למתן סעד דחוף בעניין.

על החובה בפנינו כלל בעלי החיים מהישובים המפונים

9. על פניו, מהשתלשלות הדברים העובדתית ובמיוחד ממכתבה של העוזרת למנכ"ל משרד ראש הממשלה מיום 24.7.04, נדמה, כי אין מחלוקת בשאלת החובה וההצדק בפנינו של בעלי החיים מתוך הישובים המפונים. אם בכל זאת נעשה דיון בעניין, הרי זה לצורך הבהרת הדרישה, בדבר היקף וסוג בעלי החיים שצריך לפנותם ולצורך ביסוס מידת המחדל שבהתנהגות המשיבים.

10. חוק ההתנתקות עצמו, אינו מתייחס, במסויים, לסוגית פינויים של בעלי החיים. ההוראה הכללית היחידה שיש לה זיקה כלשהי לעניין, מצויה בהגדרת תפקידיה של המשיבה 1, בסעיף 4(7) לחוק ההתנתקות: "לארגן פינוי של מיטלטלין, בין בעצמה ובין באמצעות אחר" וכן במנגנון הנוגע לפינוי מיטלטלין שלא פונו ע"י המפונים עצמם, המפורט בסעיף 30 לחוק ובמיוחד ס"ק (ב) שלו.

11. לשיטתה של העותרת, חבים המשיבים בפנינו של כל בעלי החיים, שנמצאו בישובים המפונים החל בחיות המשק היצרניות והעובדות, דרך חיות המחמד וכלה בחיות ההפקר. לחובה זו שני טעמים: טעם "חיובי" – שעניינו היותם של כל אותם בעלי חיים, חלק בלתי נפרד מההוויה ההתישבותית בישובים המפונים ומשכך, לאור תכליתו של חוק ההתנתקות ולאור תחושת הצדק מתחייב פינויים. טעם "שלילי" – שעניינו מניעת צער בעלי חיים מאותם בעלי חיים, אם יושארו בשטחים המפונים.

חובת פינוי בעלי החיים מכוח היותם חלק בלתי נפרד של ההויה ההתישבותית

12. בבג"ץ 1661/05, תיאר כבוד השופט א' א' לוי את עומקה של ההויה התישבותית בישובים המפונים: "מפעל ההתיישבות בגוש קטיף ובצפון השומרון החל לפני למעלה מ-30 שנים, כאשר אנשי חזון וחלוצים נענו לאתגר שהציבו בפניהם קברניטיה של המדינה, ויצאו ליישב חבלי ארץ שברובם היו עד אז שוממים. הם בנו בתים, עיבדו את האדמה והפכוה לגן פורח, הקימו מפעלים ששימשו לא רק לפרנסתם אלא גם כמקום תעסוקה לרבים משכניהם הערבים. ולא רק את מקומם שלהם קבעו המתיישבים שם, אלא גם את מרכז חייהם של ילדים ונכדים שנולדו להם במשך השנים, ילדים ונכדים שמאז באו לאוויר העולם לא הכירו מציאות אחרת, לא הכירו בית אחר."

13. כאמור, היו בעלי החיים חלק בלתי נפרד מאותה הוויה. בין אם שימשו את האדם בייצור, בעבודה או במחמד ובין אם היו, חלק מ"תמונת העולם" באותם ישובים, כפי שבעלי חיים משמשים בכל חברה אנושית באשר היא והדברים אמורים, בין השאר, ביחס לחלקן של חיות ההפקר – אותם כלבי וחתולי רחוב – כפי שהדברים גם קיבלו ביטוי בבג"ץ 4884/00 עמותת תנו לחיות לחיות ואח' נ' מנהל השירותים הוטרינרים במשרד החקלאות ואח'.

14. מבלי להידרש לניתוח מורכב של חוק ההתנתקות, הרי שעל פי לשונו ומניתוח תכליתו, ניתן לאמר, כי מטרתו הינה, להעתיק את אותה הויה התישבותית, העתקה גיאוגרפית, מהישוכים המפונים- לתוככי "הקו הירוק", תוך צמצום מירבי של מידת הפגיעה באותה הויה ולחילופין, תוך הענקת פיצוי שיהיה בו, ככל האפשר להשיב את המצב לקדמותו (ראה סעיף 17 לחוק ההתנתקות והניתוח שנעשה בבג"ץ 1661/05).

15. החוק הכיר בכך, שחלק בלתי נפרד של הליך הפינוי הינו הליך של פינוי מטלטלין, בין אם המדובר במטלטלין פרטיים ובין אם המדובר במטלטלין ציבוריים ואם כך אמורים הדברים ב"חפצים" מקל וחומר אתה למד, שדין דומה צריך לחול בקשר למי שנשמה באפו.

16. אך נדמה שמקור החובה לפינויים של אותם בעלי החיים, מצוי אל מעבר ללשונו או לתכליתו של חוק ההתנתקות- בתוך תחומו של "המשפט המקובל הישראלי", כפי שהגדירו כבוד השופט ויתקון בבג"ץ 29/62 כהן נ' שר-הביטחון, פ"ד טז 1023, 1027: "איך אני גורס כי הזכות צריכה להיות זכות סטטוטורית, הכתובה בחוק. לא פעם הכיר בית-משפט זה בזכויות, שלא בא זכרון בשום הוראה משפטית, ואלו, בקבלן גושפנקה שיפוטית, לבשו צורה והתגבשו לזכויות מוכרות בדין. דברים שבנוהג ובמושגי הצדק הטבעי, שרק תמול שלשום היו עוד חסרי דמות ובלתי גדורים, עולים בדרך זו על דרך המלך וזוכים לדרגה של זכות. זוהי ההתפתחות השיפוטית, המתנהלת בצידה של פעולת החקיקה ואינה נכנסת לתחומה, ולא הייתי רוצה להצר את צעדיה."

17. על הבסיס הזה, הכיר בית המשפט גם בזכויות "שאינן כתובות על ספר" של בעלי החיים: "בבואנו לדון בסמכותן של הרשויות המקומיות, לעניין השמדת בעלי חיים, עלינו לשוות לנגד עינינו את זכותם של בעלי החיים לחיות. זכות זו, גם אם איננה מעוגנת ישירות בחקיקה הישראלית, מהווה חלק מתרבותנו ומתחושה פנימית ערכית ותועלתית כאחד, בדבר החובה והצורך להגן על כל אשר נברא עלי אדמות ורוח חיים באפו. נקודת המוצא של החקיקה הנושקת לזכות בעלי החיים לחיות, היא, שזכות זו קיימת ומוגנת בשיטתנו המשפטית." (בג"ץ 6446/96 העמותה למען החתול נ' עירית ערד ואח').

18. זכותם של בעלי החיים להתפנות יחד עם בני האדם, נובעת אם כן מאותה תחושה ערכית פנימית, כי מזמן שגורלם נקשר בגורל בני האדם באותם ישובים, הרי שדין הפינוי צריך לחול עליהם גם כן.

19. ההמחשה המשמעותית ביותר לטענה זו, מצויה, כמה סמלי, בסיפור המקראי של יציאת מצרים. זכרנו, כי נדרש משא ומתן ממושך, שהמשכו בעשר מכות כואבות על מצרים ועל המצריים, עד שנעתר פרעה לשלח את בני ישראל ממצרים (והכל כתוב על ספר החל בשמות ה' א').

20. אך עיון מדוקדק בפרשה מגלה, כי כבר לאחר שספגו מצרים תשע מכות, נעתר פרעה לאפשר את יציאת בני ישראל ובלבד שיותירו את בעלי החיים שלהם מאחוריהם: "ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך עמכם" (שמות י' כד). אלא, שמשה סירב להסדר הזה והודיע, כי כל בעלי החיים הינם חלק בלתי נפרד מדרישת השילוח: "גם אתה תתן בידנו זבחים ועלות ועשינו ליהוה אלהינו; וגם מקנינו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבוד את יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את יהוה עד באנו שמה" (שמות י' כה-כו). רק לאחר שהוכה במכת בכורות, התיר פרעה גם את יציאת בעלי החיים (שמות יב' לא'-לב'; לח').

21. עתה הגע בנפשך, על שום מה באה התעקשותו זו של משה- שליח ה' - כי יציאת בני ישראל לא תושלם, מבלי שהצטרפו אליה בעלי החיים? במה חשיבותם של בעלי החיים כה מכרעת, עד כי הוא נכון שסבלות העבדות של בני ישראל יוארכו ושכני מצרים יספגו את מכת בכורות הנוראה? לשון אחרת, מדוע מעדיף משה את האינטרס של הוצאת בעלי החיים, על פני אינטרס שלומם של בני האדם?

22. לכאורה, מצוי לכך טעם "חומרי"- הצורך בבעלי החיים לזביחה וכמקור למזון. אך טעם זה, נדמה כבלתי מספק, לצורך הצדקת הכבדת סבלם של בני האדם (במיוחד כאשר לטובתם של בני ישראל עמד כוחו של האלוהים וראה בקשר לכך עניין נס המן במדבר).

23. על הרקע הזה, יש חשיבות לטעם האחר שנותן משה ל"התעקשותו": " ואנחנו לא נדע מה נעבד את יהוה עד באנו שמה". על מהותו של טעם זה הסביר חכם הגמרא ארץ חמדה: "כי אלמלי לא נתנה תורה היינו לומדים הרבה דברים מבהמות וחיות. כגון: צניעות מהחתול, זריזות מהנמלה, דרך ארץ מהתרנגול וכיו"ב. הוא אשר אמר משה רבנו, כי מכיוון "ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד באנו שמה" – עלינו ללמוד בינתיים ממקננו....." לאמור, כל עוד לא קיבלו בני ישראל את התורה, לא היה להם מקור ללמוד ממנו ערכים ואמיתות חיים, לבד מהסתכלות על מנהגיהם של בעלי חיים, שונים ומכאן החשיבות הרבה בהוצאתם יחד עם בני ישראל ממצרים.

24. בעל חידושי הרי"ם ז"ל, הרחיב מעבר לכך וגרס, כי בפועל, אין בני האדם יודעים כל ימי חייהם, אם הם נוהגים כשורה: "כל העבודות והמצוות שאנו עושים בעולם הזה, אין אנו יודעים אם יש להם ערך וממשות, אם כשרות ואם טהורות – "עד בואנו שם" – עד אשר נבוא לעולם החשבון (הבא), רק אז יתברר לנו מה היה טיב העבודה שלנו בעולם הזה."

25. מכל אלה אתה למד, כי לבעלי החיים בחברה האנושית, מצוי תפקיד מהותי, מוסרי ומחנך החורג אל מעבר לטעם החומרי גרידא. כשם שבבריאת העולם מתקיימת הרמוניה מלאה בין עולם החי, הצומח והאדם, כך גם לאורך כל התקיימותה של האנושות, אין עולמם של בני האדם שלם מבלי עולמם של בעלי החיים ועיקרים אלה, שלימדונו חכמינו, כוחם עומד להם גם היום.

חובת פינוי בעלי החיים מכוח מניעת צער בעלי חיים

26. הבהרנו קודם על מעמדן של זכויות בעלי החיים, כחלק מעקרונות היסוד של שיטת המשפט הישראלית (בג"ץ 6446/96) הבהרה נוספת לכך, מצאנו גם בבג"ץ 4884/00:

"הגנה על חיהם של בעלי-חיים ואיסור להתעלל בהם ולגרום להם סבל הינם אינטרסים מוכרים במשפטנו. הם מעוגנים בשורה של הוראות בחוקים ובתקנות..... גם ההלכה הפסוקה הכירה בחשיבות של ערכים אלה... ההגנה המשפטית על בעלי-חיים אינה מוחלטת, והיא מאוזנת עם ערכים נוגדים..... תחיקה זו מעגנת אינטרסים חיוניים, ובראשם הצרכים הקיומיים של בני-האדם וההגנה על בריאותם. לאינטרסים אלה משקל מכריע. באיזון בינם לבין אינטרס ההגנה על בעל-החיים ידם של ערכים אלה היא על העליונה ככל שהסכנה לקיום האדם ולבריאותו גדולה יותר. ואולם, נקודת האיזון משתנה כשמדובר בפגיעה שאינה עולה כדי סכנה ממשית לבני-אדם. אכן, לאדם אינטרסים נוספים הראויים להגנה, ובהם נוחות ורווחה, כמו גם יעילות ההקצאה של משאבי הרשויות המופקדות על בריאות הציבור. אך משקלם של אינטרסים אלה פחות. באיזון בינם לבין ההגנה על בעלי-החיים ניתנת לאחרונה משקל רב. בגדרי האיזון האמור מתחשבים גם בסוג בעל-החיים שבו מדובר, במיקומו בסולם ההתפתחות ובמידת התועלת שיש בו לבני-האדם, לרבות החיבה שלה הוא זוכה מצד מספר רב של אנשים.

27. אף שהשטח המפונה, אינו כזה שחל עליו במובהק הדין הישראלי, נדמה, שבנסיבות העניין, אין מחלוקת, כי שורה עליו רוחו של הדין הישראלי ובכלל זה חובות שבדין, באשר לצער בעלי חיים.

28. פינויים של בני האדם מאותם ישובים והריסתם, או למצער, המנעות מאיכלוסם למשך תקופה ארוכה, פירושה המעשי הינו, העלמות כל מקורות המזון שמהם התקיימו כל אותם בעלי חיים עד לאותה עת. בעלי חיים אלה, יהיו אשר יהיו, הורגלו לקבל את מזונם מהאדם ואין הם מוכשרים, להשיג אותו מעתה בכוחות עצמם. לשון אחרת, השארתם של בעלי החיים באותו מקום, פירושו שדינם נחרץ לכלייה, תוך גויעה ברעב (ראה חוות הדעת שבנספח ב' לעתירה)..

29. מצב זה, מטיבו, הוא מצב של גרימת צער וסבל בלתי מידתיים לאותם בעלי חיים (ראה להשוואה גם רע"א 1684/96 עמותת תנו לחיות לחיות נ' מפעלי נופש חמת גדר) ומשכך, אין להתיר את קיומם.

30. הנה כי כן מצאנו, כי מין הדין ומן הצדק, קמות התמיכות לסעד המתבקש בעתירה זו.

דחייתם של הטעמים בדבר העדר תקציב והעדר תכנון

31. לא נוכל לסיים, מבלי ליתן התייחסות לטענת המשיב 2, כי מצוי מכשול ממשי למימוש פינויים של בעלי החיים, בהעדרם של תקציב ותכנון לעניין פינוי בעלי החיים. טענות אלה, הן תמוהות ובכל הכבוד אין לקבלן.

32. בבג"ץ 1661/05 פורט, בפסקאות 386 ואילך, על היקפו של תקצוב מהלך ההתנתקות. מסכומי העתק המפורטים שם (2.2 מיליארד ש"ח לפחות), צריך להמצא התקציב הראוי גם לעניין דגן. הדברים אמורים במיוחד לאור אותו מכתב שיצא מלפני העוזרת הבכירה למנכ"ל משרד ראש הממשלה, שממנו אתה למד שלעניין האמור ניתנה התייחסות במסגרת הכנת תוכנית הפינוי.

33. בקשר לכך, ראוי להזכיר, כי: "כשעל הפרק ניצבת תביעה למימוש זכות יסוד, משקלם היחסי של השיקולים התקציביים אינו יכול להיות גדול" (בג"ץ 4541/94 אליס מילר נ' שר הבטחון, פ"ד מט(4) 113-114 וראה גם בג"ץ 3382/00 עוזי וייל נ' רון חולדאי)

34. גזירה שווה יש לגזור, בקשר לטענת העדר התכנון המוקדם.

סוף דבר ומכוח הטענות כולם, מתבקש בית המשפט הנכבד, ליתן בדחיפות הנדרשת, צו על תנאי כמבוקש.

קובי סודרי, עו"ד

ב"כ העותרת